

1. Коэн Дж.Л., Арато Э. Гражданское общество и политическая теория. – М.: Весь мир, 2003. – С. 503, 505.
2. Кельзен Г. Чисте правознавство. – К.: Юніверс, 2004. – С. 323-324.
3. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997. – С. 397.
4. Шаповал В. Парламентаризм в Україні: пошуки парадигми чи рух до нового? // Віче. – 1997. - №5.- С. 24.
5. Дилигенский Г.Г. Демократия на рубеже тысячелетий // Политические институты на рубеже тысячелетий. – Дубна: ООО «Феникс+», 2001. – С. 28.
6. Лысенко В.Н. Десять лет современного российского парламентаризма. – М.: Институт современной политики, 2000. – 28 с.
7. Миронов О.О. Конституционный статус депутатов парламентов // Журнал российского права. - 1997.- №4. - С.131.
8. Журавський В.С. Український парламентаризм на сучасному етапі: теоретико-правовий аспект. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 84.
9. Чиркин В.Е. Новое в парламентаризме: мини-парламенты // Общественные науки и современность. – 2002. - №3. – С. 68-74.
10. Костицький В. В. Багатолике право. Теолого-соціологічне розуміння права та проблеми конституційного закріплення теорії розподілу влади / В. Костицький // Юридичний вісник України. – 2011. – 10-16 вересня (№ 36). – С. 6.
11. Костицький В. В. Теолого-соціологічне розуміння права: Конституція України як Суспільний договір/ В. Костицький // Соціологія права. – 2015. – № 1–2 (12-13).– С.3-9.

ДОПОМОГА ОСОБІ, ЯКА НЕ МАЄ ПРАВА НА ПЕНСІЮ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кучма О.Л., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Kuchma O.L. HELP A PERSON WHO IS NOT A PENSION RIGHT: LEGAL ASPECTS

***Анотація.** В статті досліджується соціальне забезпечення особи, яка не має права на пенсію; розглядаються фактори, які впливають на визначення права особи на соціальну допомогу; акцентується увага на низькому рівні прожиткового мінімуму, який є складовою розрахунку соціальної допомоги; аналізується зарубіжне законодавство в означеній сфері.*

***Ключові слова:** соціальна допомога, особа, яка не має права на пенсію, страховий стаж, прожитковий мінімум, потреба.*

***Аннотация.** В статье исследуется социальное обеспечение лица, которое не имеет права на пенсию; рассматриваются факторы, влияющие на определение права человека на социальную помощь; акцентируется внимание на низком уровне прожиточного минимума, который является составляющей расчета социальной помощи; анализируется зарубежное законодательство в указанной сфере.*

***Ключевые слова:** социальная помощь, лицо, которое не имеет права на пенсию, страховой стаж, прожиточный минимум, необходимость.*

***Abstract.** The article deals with one of the varieties of social security for people who are not entitled to a pension - social assistance. The factors influencing the appointment of this type of social security are considered. One such factor is a social case. The article discusses the discussion of the positions of the scholars regarding the fact that the basis for providing social security is social risk, and the definition of "risk" and "case" from the reference literature is defined and it is noted that the basis for the implementation of social security, including assistance, is the onset of a social case, not a risk.*

The positions of scientists concerning the notion of "need" as a component to be analyzed in determining the right of a person to social security are given (a set of three elements: the connection with the size of the subsistence minimum; taking into account all income and property of the person; taking into account the reasons for need, which should not depend from person).

One of the legal facts that affects the appointment of this social assistance is the absence of the length of the insurance period established by the legislator - the period of labor or other socially useful activity of citizens who are or were in labor relations with enterprises, institutions, organizations for which insurance contributions

were paid, or the period of activity of persons equal to employees for which insurance contributions were paid, as well as other periods for which insurance contributions were paid.

It also focuses on low social standards, in particular, the subsistence minimum, which is the estimated amount to help a person who is not entitled to a pension - the amount of the state social benefit is deducted based on the size of the subsistence minimum for people who have lost their ability to work. The necessity of bringing national legislation in line with international standards, streamlining the current legislation in Ukraine and taking into account real inflation processes and the needs of a person for a decent existence are stressed.

The laws of Great Britain and Germany on the grounds for providing social security to individuals in these countries are investigated.

Key words: social assistance, person who does not have the right to a pension, insurance experience, subsistence level, need.

В умовах фінансово-економічної кризи та загострення політичної ситуації в нашій країні, особливо гостро постає питання ефективності і доступності соціальних допомог.

Забезпечення нормальних умов життєдіяльності та посилення соціального захисту осіб похилого віку й непрацездатних громадян надзвичайно важливі для України в сучасних умовах реалізації стратегічного курсу побудови соціально орієнтованої ринкової економіки та інтеграції у світовий економічний та правовий простір.

Питання соціального забезпечення допомогою досліджували М. І. Іншин, Л. М. Сіньова, В. Л. Стрепко, О. В. Тищенко та інші відомі вчені. Разом з тим, окремі аспекти соціального забезпечення допомогою потребують додаткового дослідження.

Метою статті є дослідження факторів, які впливають на соціальне забезпечення допомогою особи, яка не має права на пенсію.

У науковій літературі соціальні допомоги вважають короткостроковими грошовими виплатами, що надаються з метою компенсації втраченого особою заробітку чи для її додаткової підтримки в разі настання соціального ризику за рахунок коштів соціальних страхових фондів чи бюджетів різних рівнів [1, С.143-144.].

Дискусійно стверджувати, що при настанні страхових ризиків має надаватися соціальна допомога, адже підставою для здійснення соціального забезпечення, в тому числі і допомогою, є настання соціального випадку, а не ризику.

Словникова література тлумачить «ризик», як 1) усвідомлена можливість небезпеки; // сміливий ініціативний вчинок, дія зі сподіванням щастя, успіху, позитивного результату; 2) можливість збитків або неуспіху в якійсь справі [2, с.1030] та «випадок» як 1) те, що сталося, трапилося (звичайно несподівано); // наявність того чи іншого явища, факту; 2) обставини, стан речей, ситуація; // раптовий, зручний момент, непередбачені сприятливі обставини для виконання чого-небудь [2, с.104].

Підставою набуття права на соціальне забезпечення є соціальний випадок.

Т. В. Деркачева виділяє ознаки державної (нестрахової) соціальної допомоги як самостійної організаційно-правової форми соціального забезпечення. По-перше, вона поширюється на особливих суб'єктів – незаможні родини та незаможних самотньо проживаючих громадян. По-друге, джерелами фінансування служать бюджети різних рівнів. По-третє, надаються особливі види виплат і послуг. По-четверте, соціальна допомога призначається рішенням органу соціального захисту населення за місцем проживання або реєстрації малозабезпеченої особи, як правило, після перевірки потреби в ній [3, С.8].

Допомога особі, яка не має права на пенсію є державною нестраховою соціальною допомогою.

М. В. Лушнікова і О. М. Лушніков визначають правовідносини з соціальної допомоги як соціально-зобов'язальне відношення, за яким одна сторона – фізична особа має право вимагати від іншої сторони – держави надання адресної соціальної допомоги (державної (нестрахової) соціальної допомоги) в обсязі та порядку, передбачених законом або договором. Правовідносини з державної соціальної допомоги М. В. Лушнікова і

О. М. Лушніков розглядають спільно із правовідносинами соціального обслуговування. Якщо відмежувати державну соціальну допомогу, то вона буде характеризуватися наступними ознаками:

1) підставою виникнення є нужда (бідність) – потреба громадянина;

2) як об'єкт правовідношення покликана забезпечити показник життя нужденних на визначеному законом мінімальному рівні. Фінансування здійснюється за рахунок коштів державних та місцевих бюджетів, а перелік гарантованих соціальних послуг надається безоплатно;

3) права і обов'язки учасників – державних і місцевих соціальних служб, з одного боку, та фізичної особи – з іншого, носять соціально-аліментарний характер, а зазначені соціальні служби зобов'язані надати соціальну допомогу на умовах і в порядку, передбачених законом [4, С.79].

«Потреба» в якості першої ознаки отримання державної соціальної допомоги фіксується не тільки в українському законодавстві, а також у законодавстві багатьох закордонних держав. Згідно ст. 124 і 134 Закону «Про безробіття» (Jobseekers Act 1995 (JSA)) та додатку № 2 Закону «Про соціальні допомоги та виплати» (Social Security Contributions and Benefits Act 1992 (SSCBA)) державна соціальна допомога у Великобританії є основною формою допомоги малозабезпеченим, базується на перевірці реальної потреби і надається тим, хто не працює повний робочий день та не перебуває на обліку як безробітний. Критеріями, що визначають право на отримання цієї допомоги, є:

а) постійне проживання на території Великобританії і знаходження на її території у момент звернення за призначенням допомоги; б) вік 16 років і старше; в) не навчається заочною формою навчання; г) наявність доходів нижче розміру прожиткового мінімуму, визначеного індивідуально з урахуванням наявності утриманців, віку, стану здоров'я та рівня освіти; д) відсутність роботи за винагороду понад 16 годин на тиждень для заявника або 24 годин – для чоловіка чи дружини; е) відсутність права на отримання допомоги по безробіттю.

Відповідно до §1 Федерального Закону «Про соціальну допомогу» (Bundessozialhilfegesetz (BSHG)) державна соціальна допомога у Німеччині – це гарантований державою прожитковий мінімум, що виплачується міськими комунами громадянам, які опинилися у важкому матеріальному становищі [5]. Право на отримання соціальної допомоги має будь-яка людина, що опинилася у важкій ситуації, яка постійно та легально проживає у ФРН (громадяни ФРН; іноземці, які володіють необмеженим правом на проживання; визнані біженці), у разі, якщо самостійне утримання неможливе [6, С.33].

М. В. Лушнікова та О. М. Лушніков визначають потребу з урахуванням трьох елементів у сукупності: 1) зв'язок із розміром прожиткового мінімуму; 2) врахування усіх доходів і майна особи; 3) врахування причин нужди, які повинні не залежати від особи [4, С.94].

Одним із юридичних фактів, які визначають право особи на досліджуваний вид допомоги є страховий стаж, вірніше – його відсутність встановленої тривалості.

Страховий стаж як юридичний факт – це період трудової чи іншої суспільно корисної діяльності громадян, які перебувають чи перебували в трудових правовідносинах із підприємствами, установами, організаціями, за який сплачувалися страхові внески, або період діяльності осіб, прирівняних до працівників, за який сплачувалися страхові внески, а також інші періоди, за які сплачувалися страхові внески [7, С.62-63].

Право на призначення пенсії мають особи по досягненні пенсійного віку, передбаченого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», при наявності необхідної кількості страхового стажу.

Встановлено мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності в залежності від віку особи.

Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби або внаслідок поранення, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (Революції Гідності), у особи, яка звернулася за медичною допомогою у період з 21 листопада 2013 року по 30 квітня 2014 року, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу [8].

Особи, які не мають відповідного страхового стажу (померлий годувальник яких не мав необхідного стажу) не мають права на отримання пенсії за віком, по інвалідності чи по втраті годувальника. Але держава передбачила для таких осіб соціальне забезпечення у вигляді соціальної допомоги.

Питання надання державної соціальної допомоги особам, що не мають права на отримання пенсії та інвалідам регулюються Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», який визначає умови призначення такої допомоги, коло осіб, які мають право на таку допомогу, її види, розміри тощо. Даний нормативно-правовий акт у статті 1 визначає державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію та інвалідам як «щомісячну державну допомогу, що надається відповідно до норм цього Закону у грошовій формі особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» [9]. Дана допомога регулярно виплачується у грошовій формі.

Особами, які мають права на отримання державної соціальної допомоги є: а) громадяни України, які досягли встановленого законом віку або є інвалідами і не одержують пенсію та постійно проживають на території України; б) особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту; в) іноземці та особи без громадянства на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України.

Розмір державної допомоги не є таким, що дозволяє говорити про забезпеченість її одержувачів. Відповідно до статті 6 Закону розмір державної соціальної виплати вираховується, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Даний прожитковий мінімум щорічно визначається у Законі України «Про Державний бюджет (на відповідний рік)». У 2017 році станом на 1 грудня розмір такого мінімуму становить 1373 гривні. У Законі України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» розміри такої допомоги залежно від конкретних умов становить 80, 60 та навіть 50 відсотків такого прожиткового мінімуму. Тобто це відповідно 1098,40; 823,80 та 686,50 грн.

Соціальна допомога встановлюється, зважаючи на розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, у такому розмірі: а) 100% — інвалідам I групи, жінкам, яким присвоєно звання «Мати-героїня»; б) 80% — інвалідам II групи; в) 60% — інвалідам III групи; г) 50% — священнослужителям, церковнослужителям та особам, які протягом не менше десяти років до набрання чинності Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» обіймали виборні або за призначенням посади у релігійних організаціях, офіційно визнаних в Україні і легалізованих відповідно до законодавства, за наявності архівних документів відповідних державних органів і релігійних організацій або інформації від свідків, підтверджують факт такої роботи; д) 30% — особам які досягли встановленого віку законом.

Надання допомоги особам з інвалідністю здійснюється відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» у таких розмірах: а) інвалідам з дитинства I групи - 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; б) інвалідам з дитинства II групи - 80 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; в) інвалідам з дитинства III групи - 60 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Розміри державної соціальної допомоги підвищуються у зв'язку із збільшенням прожиткового мінімуму. Державна соціальна допомога встановлюється в новому розмірі з дня набрання чинності законом про збільшення розміру прожиткового мінімуму [10].

Важливим напрямком стратегічного розвитку соціальної сфери є надання державою соціальної допомоги громадянам України, та іншим особам, які перебувають на території України, що має гарантувати захист від негативних наслідків соціальних випадків кожного, хто з об'єктивних причин потребує матеріальної підтримки. Проте, на сьогодні розміри прожиткових мінімумів, в тому числі, і для осіб, які втратили працездатність, не забезпечують належного рівня соціального забезпечення осіб, які цього потребують. Тому необхідно привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, упорядкувати чинне в Україні законодавство та враховувати реальні інфляційні процеси і потреби особи для гідного існування.

Конституцією України закріплено положення, що всі громадяни мають право на належний життєвий рівень та соціальний захист. Тому актуальним на сьогодні є вирішення проблеми щодо соціального забезпечення більшої частини українського населення, яке цього потребує. Оскільки відповідно до статті 3 Конституції «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»[11], то першочерговим завданням держави є реалізація саме цих положень та гарантій Основного Закону держави.

Список використаної літератури

1. Право соціального забезпечення: навч. посіб. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [за ред. П.Д. Пилипенка]. – К.: Ін Юре, 2006. – 496 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.
3. Деркачева Т.В. Правовое регулирование государственной социальной помощи (Федеральный и региональный аспекты): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Т.В. Деркачева. – Москва, 2002. – 265 с.
4. Лушникова М.В. Курс права социального обеспечения / М.В. Лушникова, А.М. Лушников. – 2-е изд., доп. – М.: «Юстицинформ», 2009. – 636 с.
5. Федеральний Закон «Про соціальну допомогу» (Bundessozialhilfegesetz (BSHG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bshg/gesamt.pdf>
6. Сибирбаев Е. Между серединой и низами: Бедность еще существует / Е. Сибирбаев // Социология, 2002. – № 11. – С. 32 – 38.
7. Кучма О. Л. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України [монографія] / Кучма О. Л. — Київ — 2013. — 202 с.
8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України : від 09.07.2003 р. №1058 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
9. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам : Закон України : від 18.05.2004 р. №1727 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1727-15>
10. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам : Закон України : від 16.11.2000 р. №2109 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14/ed20170305>
11. Конституція України : Закон України : від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

ЖИТЛОВИЙ БУДИНОК, КВАРТИРА ЯК НЕРУХОМЕ МАЙНО ТА ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ДО ІСТОРІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Новицька Н.Б., доктор юридичних наук, с.н.с., професор кафедри цивільного права та процесу Університету ДФС України; Зелінська А.М. здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права Університету ДФС